

Stammenstrijd in bomenland

NDV-congres: Inheems of exoot, allochtoon of autochtoon. Waarvoor kiezen we in de openbare ruimte?

Het klimaat verandert. Daar lijken alle geleerden het over eens. Daarmee veranderen ook de groeiomstandigheden voor onze stadsbomen. Over de keuzes die we in dit verband moeten maken, wordt een heuse stammenstrijd gevoerd. Sommigen zetten hun kaarten op het gebruik van inheems en dan nog liever autochtoon materiaal. De tegenstanders zijn van mening dat de exclusieve keuze voor inheems of autochtoon plantenmateriaal, gebaseerd is op flinterdunne gelegenheidsargumenten. Vakblad Boomzorg wandelt met een van de sprekers en organisatoren van een congres over dit onderwerp, Piet de Jong, door het Von Gimborn Arboretum in Doorn.

Auteur: Hein van Iersel

De NDV, Nederlandse Dendrologische Vereniging, houdt op vrijdag 6 november aanstaande een congres dat inzoomt op de vraag of we voor de inrichting van de openbare ruimte kunnen volstaan met de amper honderd soorten die we tot de inheemse soorten mogen rekenen. Piet de Jong, dendroloog en oud-directeur van Utrechtse Botanische Tuinen en één van de sprekers tijdens dit congres, heeft er in ieder geval een duidelijke mening over. Voor hem zijn de honderd soorten die na de laatste ijstijd op eigen kracht Nederland hebben bereikt, deels arbitrair. De Jong: "Ik geef een voorbeeld. De beuk lukte het alleen na de laatste ijstijd om op eigen kracht terug te komen. Eerdere ijstijden kreeg de beuk dat niet voor elkaar. De spar en de zilverspar zijn alleen na de laatste ijstijd niet terug gekomen. Zou alleen om die reden de beuk nu wel passen in ons klimaat en de spar niet? Dat is volstrekt arbitrair. Wij pleiten ervoor om veel meer te kijken naar de functionaliteit en de gebruikswaarden".

Allochtoon/autochtoon

Wat geldt voor inheems versus exoten, dat

geldt in nog sterkere mate voor allochtoon in tegenstelling tot autochtoon. Een plantensoort is inheems in ons land als Nederland in het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort ligt. Als de plant bovendien een directe nakomeling is van planten die zich sinds hun spontane vestiging na de laatste ijstijd altijd natuurlijk hebben verjongd of wanneer de plant een nakomeling is van planten die kunstmatig werden vermeerderd met alleen lokaal materiaal, is er bovendien sprake van autochtoon plantmateriaal. Autochtone planten zijn dus directe nazaten van de planten die na de laatste ijstijd zijn geëmigreerd uit zuidelijke streken. Omdat we moeilijk het precieze DNA van die planten kunnen achterhalen, hebben wetenschappers daarom gezocht naar bossen en houtwallen waarvan ze kunnen aantonen dat ze niet zijn aangeplant.

Kleinschalig

De Jong: "Feitelijk is er niets tegen het gebruik van dit autochtone materiaal op bijvoorbeeld landgoederen of andere kleinschalige

toepassingen. Zolang wij daar maar niet alle kaarten op gaan zetten. De variëteiten en soorten die we nu voor de openbare ruimte gebruiken, zijn door heel veel selectiewerk en ervaring geselecteerd. Van deze soorten is bekend dat ze zich hebben aangepast aan de openbare ruimte. Uitsluitend nieuwe selecties toelaten vanwege hun autochtone herkomst, is het terugzetten van de klok. Je gooit dan honderden jaren selectiewerk weg vanwege één idee."

De Jong: "Daarbij zijn de autochtone populaties vaak heel erg mager. Het gaat soms om enkele verspreidstaande solitaire. De genetische variatie is daardoor erg klein en vormt geen gezonde basis dus voor een levenskrachtig bomenbestand."

De Jong vertelt met zichtbaar plezier over een excursie ettelijke tientallen jaren geleden waar de legendarische S.G.A. Doorenbos, hoofd Openbaar Groen van de gemeente Den Haag, verlekkend naar een mooie grote eik stond te kijken. Eén van de aanwezigen, boomkweker van Dijk uit Eemnes, verzamelde een aantal zakken met eikels waaruit superieure zaailingen bleken te komen.

Kardinaalsmuts

De Jong: "Dat is natuurlijk een toevalstreffer. We weten dat herkomst belangrijk is, maar weten ook dat we zaad van meerdere bomen door elkaar willen zaaien om de genetische diversiteit zo groot mogelijk te houden."

Soorten

De Jong filosofeert wat verder over de botanie: "In de klassieke botanie ging het hoofdzakelijk om classificatie en naamgeving, waarbij de soort de basis was. Het plantenrijk was een systeem met horizontale lagen van ordes, families, geslachten, enzovoorts. De huidige generatie van plantentaxonomeren is vooral geïnteresseerd in de verticale lagen. Hoe is precies de stamboom? Hebben de onderscheidende taxa een gemeenschappelijke voorouder? De rangorde die aan de taxa in het klassieke systeem zijn toegekend (soorten, geslachten) wordt intact gelaten, maar deze rangorde verliest wel aan betekenis. De soorten zoals we ze nu kennen zijn overigens ook niet homogeen. Hybridisatie en herhaalde terugkruising met één van de oudersoorten leidt er ook toe dat er regelmatig uitwisseling van genetisch materiaal plaatsvindt tussen soorten (introgressie). De hybride overleeft daarbij niet, maar laat wel zijn sporen na." We houden in het arboretum stil bij een 10 meter hoge vitaal groeiende tulpenboom. Op het label staat '*Liriodendron chinensis*', maar volgens De

Jong klopt dit niet. Het gaat om een hybride tussen de in Amerika inheemse *Liriodendron tulipifera* en zijn Chinese neefje, de *Liriodendron chinensis*. Volgens De Jong is deze hybride in bepaalde opzichten beter en mooier dan beide ouders. Hij groeit hard, heeft een mooie oranje bloem en bloeit bovendien al op jonge leeftijd.

Diversiteit

De Jong: "Terugkomend op inheems materiaal: er zijn ongeveer honderd soorten die wij in Nederland als inheems beschouwen. Een zeer magere oogst als we het vergelijken met soortenrijkdom van andere streken. Toch is het bij sommige belangengroepen nog steeds een

vies woord om exoten aan te planten. In Amerika heeft al een aantal keren een beperkte uitbraak van de essenprachtkever plaatsgevonden. Deze boktor komt uit China en kan meereizen in bijvoorbeeld pallethout. De essenprachtkever zou voor een serieuze kaalslag in onze essenpopulaties kunnen zorgen. Zeker als wij nog massaler inheemse soorten als de es aanplanten." Maar het kan volgens De Jong nog erger: "In Central Park in New York is al een andere boktor gevangen en vernietigd die zich niet beperkt tot één loofhoutsoort, maar een soort allesvreter is. Ook deze boktor komt oorspronkelijk uit China." Een ander voorbeeld dat De Jong noemt, is de eikenprocessierups. De eik wordt nog steeds massaal aangeplant: "Waarom we dat doen? Zodat de eikenprocessierups straks in één laan van Maastricht naar Groningen kan lopen? Maar kijk ook eens naar de manier waarop wij in het landelijke gebied lanen aanplanten. Wij kiezen daarbij altijd voor één soort, maar uit het oogpunt van risicomanagement zou je veel beter kunnen kiezen voor gemengde lanen."

De Jong: "Het argument dat tegenstanders van het gebruik van exoten hanteren, is dat uitheemse planten op grote schaal kunnen gaan woekeren. In Nederland zijn daar echter geen voorbeelden van bekend. Zelfs de bospest niet. Deze is ooit massaal aangeplant in Nederland."

De zeer zeldzame Centraal-Chinese exoot Heptacodium miconioides ofwel Bloem der zeven zonen. Van deze aantrekkelijke herfstbloeiër zijn in het wild slechts enkele exemplaren gevonden.

De Jong wil daarmee overigens niet zeggen dat we niet alert moeten zijn op invasieve exoten. Zo zijn alleen al in de Amerikaanse staat Oregon ruim 100.000 hectares ingenomen door de Europese gaspeldoorn.

De iep, een succesvolle autochtoon

Op 6 november organiseert de NDV een congres onder de titel: STILTE VOOR DE STORM? De organisatie stelt zich daarbij de vraag of boombeheerders en dendrologen aan de vooravond staan van belangrijke verschuivingen in het Nederlandse bomenassortiment. De vraag is: zijn de ongeveer 100 inheemse soorten bestand tegen klimaatverandering, geïmporteerde ziekten/plagen en de concurrentie van invasieve soorten? In natuurgebieden zijn de laatste tijd diverse in ons land uitgestorven diersoorten, opnieuw uitgezet. Dergelijke herintroducties van bijvoorbeeld houtige gewassen uit Zuid-Europa zijn daarentegen tot op heden onbespreekbaar en lijken een taboe. Is het wellicht wenselijk om inheemse soorten te vermengen met zuidelijke populaties?

Aanmelding voor het NDV-congres kan via www.dendrologie.nl. Het congres wordt gehouden in het Hof van Wageningen. Lawickse Alee 9, 6701 AN Wageningen.